

A kábítószer fogyasztás szankcionálása

BARÁTH NOÉMI EMŐKE

Az elterelés jogintézménye

A drogfogyasztás egyidős az emberiséggel (Ritter, 2016). Annak egészségügyi és büntetőjogi hatásai koronként és kultúránként eltéréseket mutatnak. Az kétségtelen, hogy a jogalkotó napjainkban büntetőjogi és alternatív szankciókkal próbálja elrettenteni az állampolgárokat a kábítószer fogyasztástól is. Jelen tanulmány a kábítószer fogyasztással összefüggésben létrehozott és alkalmazott elterelés jogintézményt helyezi középpontba, ismerteti főbb elemeit. Az elterelést csak olyan személy választhatja, aki csekély mennyiségű kábítószert birtokol, fogyaszt nem kereskedelmi céllal.

A büntetés

A szabadságvesztés büntetés kiszabása a kábítószer terjesztők, kereskedők és használók esetében nagy anyagi terhet ró az államra. A börtönsúfoltság és a prizonizációs ártalmak csökkentése érdekében új büntetési formák és eljárási megoldások kezdtek elterjedni. A bűncselekmények súlya szerint különbségeket érdemes tenni a szankcionálás terén is. A büntető igazságszolgáltatási eljárások kezdtek teret engedni a szabadságvesztés kiváltására alkalmas, úgynevezett alternatív szankciókra, amelyek a büntetőeljárás rendszerének részeként, ám bírósági szakaszon kívül alkalmazhatóak. A formális büntetőeljárási szankciók, teret engedtek az elterelés jogintézményének. Az elterelés egy dekriminalizációs folyamatnak tekinthető, hiszen az elkövetőt és a bűnügyi eljárás legtöbb szereplőjét kivonja az igazságszolgáltatási folyamatból vagy annak bizonyos szakaszaiból.

A kriminálpolitikai modellek közül a „treatment” modellben találkozhattunk hasonló megfontolásokkal. A XX. század közepén volt uralkodó a treatment-ideológia, amely a bűnelkövető kezelését tűzte ki célul, személyiségének pozitív formálását tartotta fontosnak. Ez a nézetrendszer determinista szempontrendszer mentén szerveződött. Fő irányelve szerint, mivel a bűnözésnek objektív okai vannak, amelyek előre meghatározottak, ezért az elkövető későbbi személyisége is determinálható. Azt vallotta, hogy ha az elkövető viselkedése meghatározott, akkor kellő módszerek alkalmazásával át is nevelhető, formálható melynek révén eredményesebben reszocializálható. Az elterelés szempontjából párhuzamok érezhetőek a treatment ideológia alapvetéseivel, kivéve a határozatlan idejű büntetések mibenlététől eltekintve.

A büntetőeljárás

Az elterelés a büntetőeljárás lefolytatás diverziójának (Kerecsi, 2006) tekinthető. Tágabb értelemben ide sorolható minden olyan felelősségre vonási típus, amely nélkülözi az állami beavatkozást. Szűkebb értelemben olyan intézménynek tekinthető, amely csak a rendőrségi bűnügyi regisztrációtól a bírósági ítélethozatalig terjed.

Európa-szerte találkozhatunk alternatív büntetőeljárási törekvésekkel. Ezek között különbséget lehet tenni a tettes szempontú, a szankciórendszer részét képező megoldások, a tettes szempontú vegyes, illetve a büntetés-végrehajtásban található megoldások és a tettesi és áldozati szempontokat egyaránt figyelembe vevő megoldások között. Az első esetben a cél a rövid távú szabadságelvonás káros hatásainak megelőzése. Ide sorolható a büntetés végrehajtásának határozott próbaidőre történő felfüggesztése (ún. próbára bocsátás) – ezek végrehajtásához általában pártfogó felügyelet elrendelése is társul –, a pénzbüntetés és az elektronikus házi őrizet. A tettes szempontú vegyes, illetve a büntetés-végrehajtásban található megoldások a kábítószer-elvonó programban, ún. megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételt értik, illetve a büntetés-végrehajtáson belüli alternatív végrehajtási formákat, mint például a részleges felfüggesztett börtönbüntetést. A harmadik modell, a tettesi és áldozati szempontokat egyaránt figyelembe vevő megoldások sorolhatók. Ilyen esetben a jóvátétel, illetve a közösségi közhasznú munka jelenik meg hangsúlyosabban.

A diverzió a strict legalitás elvének fellazulását jelzi a kontinentális rendszerben, amely egyúttal az ügyész szerepének erősödését és a bíróságra kerülő ügyek számának jelentős csökkenését is jelenti (Barabás, 2004). A büntető igazságszolgáltatási rendszer tehát egyre flexibilisebbé válik. Elkövetői szempontból elsősorban abban ragadható meg az elterelés jelentősége, hogy megvédi a formális büntetőeljárás stigmatizációs hatásaitól, csökken a megbélyegzés lehetősége, ezáltal elősegíti a társadalomba való zökkenőmentesebb reintegrálódást.

A bemeneti szakaszában alkalmazott diverziós megoldások több célt szolgálnak (Kerecsi, im). A tárgyalás előtti szabadságelvonás kiváltását (óvadék, házi őrizet stb.), valamint, az eljárás „konstruktív” befejezését, a bűncselekmény elkövetési okaként megjelenő probléma kezelését, azaz a drog-elterelést. A diverzió a szankcióalkalmazási hatalom reallokációjaként fogható fel, amely szerint az elmúlt évtizedek legjelentősebb változásaként értékelhető (Kerecsi, im). Eltérő megoldások érvényesülnek a világon arra vonatkozóan, hogy az elterelést mely hatóság (rendőrség, vizsgálóbíró, ügyészség, bíróság) az eljárás mely szakaszában alkalmazhatja. Általánosnak mondható azonban, hogy kizárólag a büntetés kiszabását megelőzően van erre mód.

Elterelés 2018 előtti időszakban

Az elterelés a régi büntetőeljárás törvény (rég. Be.) meghatározás szerint úgy történt, hogy már a büntetőeljárás nyomozási – rendőrségi-, szakában nyilatkozhatott róla a gyanúsított, kívánt-e ezzel a jogintézménnyel élni, amelyet a büntetőeljárás alternatívájának tekintettek. Ezzel is lehetőséget adtak a szerhasználónak az önkéntes „leszokásra”¹. Ha a gyanúsított vállalta az elterelést, akkor a rendőrség határozatban döntött a büntetőeljárás felfüggesztéséről, mielőtt az ügy eljutott volna az ügyészségi szakaszba. A határozat azt tartalmazta, hogy egy év alatt kellett a gyanúsítottnak elvégeznie egy hat hónapos megelőző-felvilágosító, drogfüggőséget gyógyító programot. Az állapotfelmérés eredményétől és a helyi kínálattól függően lehetett a programok közül választani. Hogy hol végezhetette el az elterelést a szerhasználó, azt ő maga választhatta meg. Javasolt volt, hogy a lakóhelyéhez legközelebbi

¹ jelen tanulmány az elterelés hatékonyságának kérdéskörét terjedelmi okok miatt nem fejti ki részletesen.

drogambulanciát válasszák, ahol ilyen szolgáltatást nyújtottak, mivel időigényes volt a programban való részvétel. Eközben járnia kellett pártfogó felügyelőhöz is az elterelt személynek. Az elterelés sikeres elvégzését követően, kapott az elterelt egy okiratot, amelyet be kellett mutatni a rendőrségen és ennek hatására a büntetőeljárást megszüntették, bűnügyi nyilvántartásba nem került a terhelt – vagyis tiszta maradt az erkölcsi bizonyítványa, és a keletkezett bűnügyi költségeket az állam vállalta át. A vádemelés elhalasztását hazánkban a büntető eljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) a következőképp szabályozza:

Be. 222. § (1) Az ügyész a vádemelés helyett három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt - a bűncselekmény súlyára, és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel - a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre határozattal elhalaszthatja, ha ennek a gyanúsított jövőbeni magatartásában mutatózó kedvező hatása feltételezhető.

225. § (1) Az ügyész a vádemelés elhalasztásáról szóló határozatában elrendeli a gyanúsított pártfogó felügyeletét, a gyanúsítottat magatartási szabályok megtartására vagy más kötelezettségek teljesítésére kötelezheti. A magatartási szabályok megtartását és a kötelezettségek teljesítését a pártfogó - a pártfogó felügyelet végrehajtására vonatkozó jogszabályok szerint - ellenőrzi és segíti. A pártfogó e feladatainak a teljesítéséhez más szervek és szervezetek segítségét is igénybe veheti.

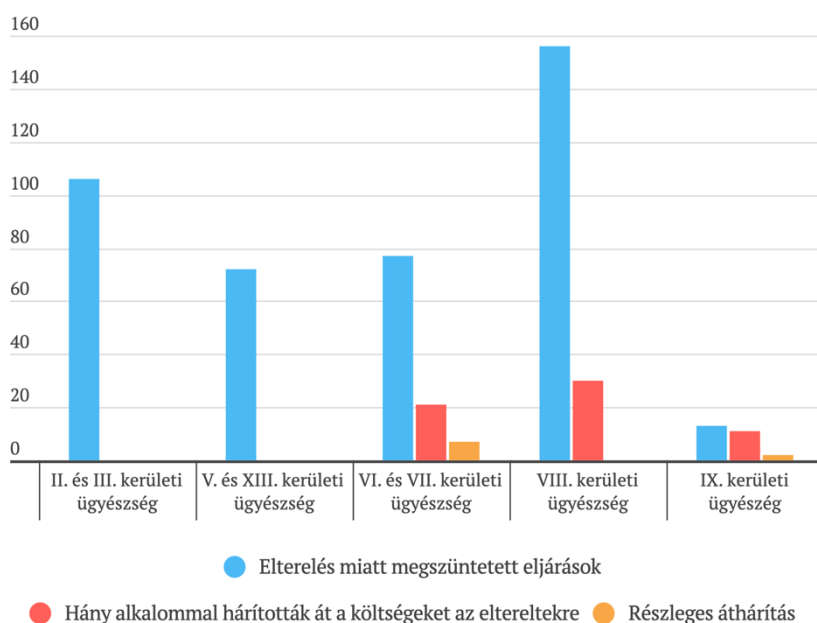
226. § (1) Az ügyész az eljárást a vádemelés elhalasztásának lejártától számított harminc napon belül megszünteti, ha a vádemelés elhalasztásának tartama eredményesen telt el.

(2) Az eljárást a vádemelés elhalasztása tartamának eltelte előtt is meg kell szüntetni, ha a kábítószer-élvező gyanúsított igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószerfüggőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült vagy megelőző- felvilágosító szolgáltatáson vett részt, illetve, ha a tartás elmulasztása vétségének gyanúsítottja a tartási kötelezettségét teljesítette.

Ki fizeti a révést?

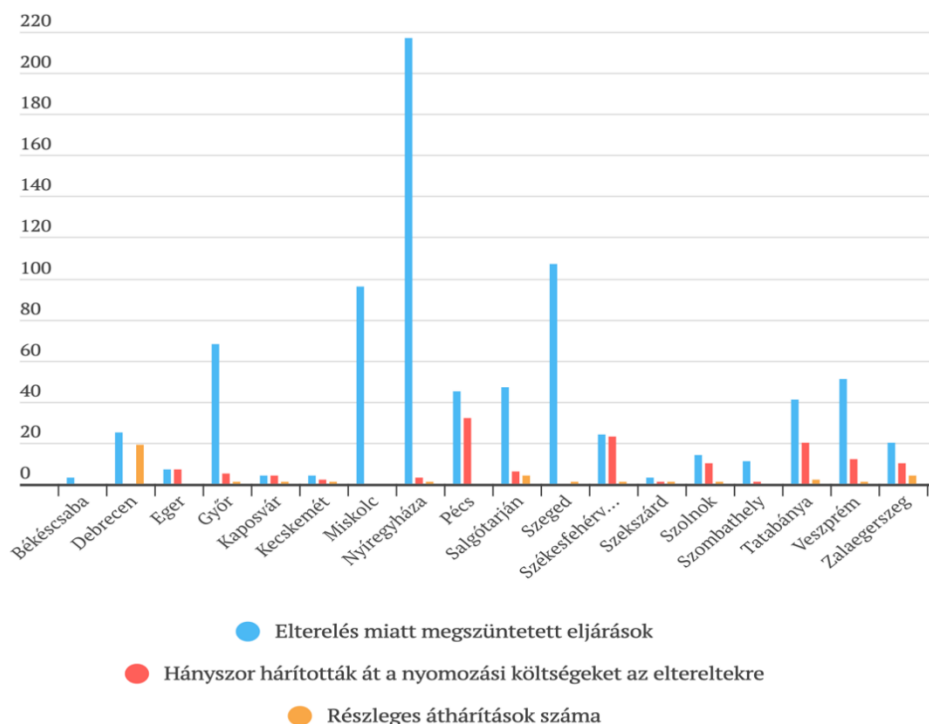
Két évvel ezelőtt, 2018. júniusában lépett életbe az új Büntetőeljárás törvény (új Be.) 576 §. (3) miszerint "a bíróság az eljárás megszüntetése esetén a bűnügyi költségnek vagy egy részének megfizetésére kötelezheti a vádlottat, ha az eljárást azért szünteti meg, mert a Btk. különös részében meghatározott, a terhelt magatartásától függő büntethetőséget megszüntető ok miatt a vádlott büntethetősége megszűnt." Ez a kábítószeres ügyek tekintetében elmozdulást hozott. Az eddigi gyakorlattól eltérve, újra gondolták a nyomozási költség kifizetésének szabályait: a gyanúsítottak is kötelezhetőek lettek a nyomozás során keletkezett kiadás vállalására. Ez a változás előtti időszakban a nyomozóhatóságot terhelte. Jelen esetben ez azt jelenti, hogy az ügyészség részben vagy teljes egészében ráterhelheti a nyomozás költségeit azokra, akik az elterelést sikeresen elvégezték. Ilyen költségek lehetnek a labor vizsgálatok és a szakértői díjak. Tulajdonképpen, egy anyagi felelősségvállalást is ösztönöz, hiszen a kábítószer használattal kapcsolatos beismerő vallomás és a megelőző-felvilágosító programban való részvétel is ebbe az irányba mozdítja a szabályszegőt. A csekély mennyiségű kábítószer esetében érvényes csupán az elterelés, amennyiben a gyanúsított a jelen eljárást megelőző két évben nem követett el hasonló cselekményt. Azok a „könnyű szerfogyasztók”, akik a felsoroltakat vállalják, a bírósági szakasz előtt mentesülnek az eljárás alól, átmenetileg. A Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) nem tartja elfogadhatónak ezt az anyagi terhet, amely az eltereltekre hárul az eljárás során. A nyomozás díja 200.000-300.000 vagy akár 600.000 Forint költség is elérhet, amely összeget eddig az állam átvállalt. Érvelésük szerint számos esetben a fogyasztók hátrányos helyzetűek, anyagi forrásaik végesek és így a drogpolitika exkluzivitása érhető tetten. A joggyakorlat azonban területi eltéréseket mutat a 2019. július 1. és 2020. február 1. közötti időszakban. Azt mondhatjuk, hogy az elterelés jogintézményét alkalmazó ügyészségek az esetek 20 százalékában terhelte az eljárás díját a

szerhasználókra. A jogalkotó nem rendelkezik az anyagi terhek átruházásáról részletesebben, a mérlegelés szempontját rábízják az ügyészségre. Országos szinten - akárcsak Budapest területén belül is, kerületenként - eltéréseket láthatunk. Kaposváron minden terheltet köteleztek az eljárás során keletkezett díjak megfizetésére, a székesfehérvári ügyészség 24 esetből 23-szor döntött így, 107 esetben került sor elterelés alkalmazására a szegedi ügyészségen, ám az anyagi részt a régi gyakorlat szerint, nem terhelték a szerhasználóra. Nyíregyházán az ügyészség 217 ügyből csupán négy esetben döntött az anyagi költség

Forrás: Társaság A Szabadságjogokért

áthárításáról, ezzel szemben Pécsen 45 ügyből 32-szer, Szolnokon pedig 14 elterelt közül 10 lett díjfizetésre kötelezve.

Forrás: Társaság A Szabadságjogokért

Jogorvoslati lehetőség a kirótt eljárási díjak esetében is van, az ügyészség által hozott döntést meg lehet támadni a bíróságon, valamint lehet részletfizetést is kérni, sőt rászorult gyanúsított kérhet költségmentességet is. Ez egy újabb eljárást eredményez, mivel a fellebbezéshez bírósághoz kell fordulnia az elterelteknek, amihez ugyan nem kötelező ügyvédet fogadni, de tanácsos, hiszen beadványt kell készíteni. Az elterelés ezen pontjával az az aggály fogalmazódik meg, hogy elveszik egy olyan eleme a jogintézménynek, amely arra lett volna hivatott, hogy az állampolgárok ne kerüljenek bírósági eljárásba, a bíróság mentesüljön az ilyen ügyektől. Az elterelés alkalmazása egyfajta tehermentesítés ugyan, de a járulékos ügyek ezt ellensúlyozhatják.

Esettanulmány

Az eddigiek szemléltetése érdekében egy esettanulmányon keresztül mutatom be a joghátránnyal nem járó elterelés jogintézményét. Tamás rendszeresen elszívott nap végén egy-egy marihuánás cigarettát, hogy a napi feszültséget oldja. Nem vallotta magát függőnek, csak azt gondolta, hogy van aki egy pohár vörösbort és van aki egy „cigit” szív el este, a nap

lezárásaként. Egyik délután a főváros utcáján igazoltatták a járőrök. Kérdésre elmondták neki, hogy fokozott készültség van és ebben a státuszban a ruházati átvizsgálásra is indoklás nélkül jogosultak. Az iratok ellenőrzése után a Tamásnál találtak egy kis adag (kb. 0,5 gramm) marihuánát, a motozást követően. Az intézkedés ezzel nem ért véget, hanem már kattant is a csuklóján a bilincs és a helyi rendőrkapitányságra szállították, ahol „fogdába” került. Elvették és letétbe helyezték a személyes tárgyait, telefonját, cipőfűzőjét. Az elzárás során egy cellában várta, hogy egy nyomozó kihallgassa és felvegye a vallomását. Nem volt kérdés, hogy mi a teendő ebben az esetben. A vallomás rövid volt, a díler, a terjesztő személy felkutatására nem is irányultak kérdések. A nyomozó ismertette Tamással az elterelés lehetőségét, mivel két éven belül nem volt ellene eljárás kábítószerrel való visszaélés vagy birtoklás miatt és most is csekély mennyiségű, saját fogyasztásra alkalmas kiszereleést foglaltak le tőle. Tamás nem gondolkodott, a vádemelés elhalasztását kiváltó elterelést választotta. Aláírta a nyilatkozatot és kapott egy határozatot arról, hogy pártfogó felügyelőt rendelnek ki számára, akivel folyamatosan kapcsolatban kell legyen. A rendőrségről késő éjjel tért haza, rendőri kísérettel. Házkutatást tartottak nála, amely során nem találtak újabb kábítószerrel, így valóban jogosult volt elterelésen részt venni. Heteken belül érkezett egy határozat, amelyben Tamás megtudta, hogy hol és kinél kell jelentkezni, hogy kezdetét vegye a pártfogói felügyelet. Ekkor tudta meg, hogy egy éven belül el kell kezdenie az elterelést egy általa választott intézményben. Egy listát is kapott, akiket ajánlottak neki a lakóhelyéhez közel, végül egy vallási felekezeti csoportra esett a választása. Fél éven keresztül kéthetente 90 perces foglalkozásokon vett részt. Hatékonyan nem nevezné, hiszen a 8-10 fős csoporttagok a fogyasztói attitűdjükkel kérkedtek, nem vették komolyan az elhangzottakat. Az elterelés ideje alatt nem volt drogtesztre kötelezve, csupán a jelenlét volt kihagyhatatlan. Minden hónapban meg kellett legyen a megfelelő aláírás, hogy az elterelési időszak végén megkaphassa az igazolást a sikeres részvételről. Az elterelésen való sikeres részvételt igazoló dokumentummal a pártfogó felügyelőhöz kellett menni, majd a rendőrségre, akik továbbították az ügyészségnek az igazolást. Postai úton értesült a vádelhalasztásról, majd másfél év múlva az perköltség megfizetéséről érkezett egy felszólítás. A toxikológiai költség, amelyet bűnügyi költségnek nevezünk, ebben az esetben 135.000 Forint volt. Tamás ezt a költséget befizette és ezt követően lezárult az ügye. „Az eset 2 éve történt, azóta is szívok”- meséli Tamás.

Összegzés

A kábítószer fogyasztás kriminalizálása jelen van a magyar jogrendszerben. A büntetési szabás során azonban a diverzifikációnak tekinthető eljárások által egy dekriminalizálás is jelen van. Az látható, hogy a jogalkotó társadalmi problémaként tekint a „könnyű” drogok használatára és ezáltal a használóira is. A punitív szemlélet ellenére lehetőséget biztosít a jogszabály a szerhasználók „függőségének kezelésére” az elterelés jogintézménye által. A szerfogyasztó lehetőséget kap a professzionális segítség igénybevételére, amely hozzásegítheti a kábítószerrel való leszokáshoz, illetve a sóvárgása csökkentéséhez, ezzel hozzájárulva a – legalább fél évig tartó- tiszta, kábítószermentes életvitelhez. Kritikaként fogalmazódik meg a bűnügyi költségek átruházásnak kérdésköre, valamint a dizájner drogokra való elterelés kiterjesztésének lehetősége. Fontos, hogy a csekély mennyiséget birtokló marihuána szerhasználók mentesülhetnek a negatív jogkövetkezmények alól, ha két éven belül nem volt ellenük kábítószer birtoklással összefüggő nyomozás és vállalják az eltereléssel járó kötelezettségeket.

Felhasznált irodalom

Barabás A. Tünde (2004): Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában. KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest

Kerezi Klára (2006): Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest

Ritter Ildikó (2016): Büntetőjogi öngól. Adalékok a kábítószerfogyasztók elterelésének jog-és társadalomtörténetéhez. OKRI, Budapest

<https://tasz.hu/cikkek/a-szerencsen-mulik-hogy-fizettetnek-e-szazezreket-az-eltereltekkel>

(letöltés dátuma: 2020.09.28)

Felhasznált jogszabályok

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (régi Be.)

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.)

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (új Be.)